

Ф И Л О С О Ф И Я

УДК: 173.2

Mehmet Turan

КТМУ

Felsefe Yüksek Lisans

Мехмет Туран

Магистрант КТУ «Манас»

Email: mehmetturan.1988@mail.ru

Mehmet Turan,

undergraduate (magistrate),

Kyrgyz-Turkish «Manas» University

ЧЫНГЫЗ АЙТМАТОВДУН «ЖАМИЛЯ» ПОВЕСТИНДЕГИ «ЖАКШЫ» ЖАНА «ЖАМАН» ФИЛОСОФИЯЛЫК КӨЗ КАРАШ.

ФИЛОСОФСКИЙ ВЗГЛЯД НА ДОБРО И ЗЛО В ПОВЕСТИ ЧИНГИЗА АЙТМАТОВА «ДЖАМИЛЯ»

CENGİZ AYTMATOV'UN SEMİLE ADLI HİKAYESİNDEKİ İYİLİK VE KÖTÜLÜK KAVRAMLARININ FELSEFİ BİR YAKLAŞIMLA İNCELENMESİ

Аннотациясы: Дүйнө жүзүнө белгилүү жазуучу Чыңгыз Айтматов өзүнүн “Жамиля” атуу чыгармасында аруу махабат жөнүндө баяндайт. Чыгарманын башкы каарманы Жамиля жашоосунда чоң тандоого туш келет. Ал салт-санаа боюнча турмушка чыккан күйөөсү менен жашашы керек же кийин жолуккан чыныгы сүйгөн адамын тандашы керек. Бирок акыры барып сүйгөн адамы менен качып кетүүнү чечет. Мындан улам бул окуянын туура же туура эместиги боюнча суроолор жаралат жана философиялык көз карашта жаман жана жакшы түшүнүктөрү каралат.

Негизги сөздөр: Махабат, Чыңгыз Айтматов, “Жамиля” повести, философия, кыргыздар, жакшылык, жамандык.

Аннотация: Всем известный писатель Чингиз Айтматов в своей повести «Жамиля» повествует историю великой любви. Героиня повести Жамиля красивая женщина, которая вынуждена сделать выбор: жить с мужем, за которого вышла замуж по традиции или сбежать с человеком, с которым она обрела настоящую любовь. Но в конце она решает все же выбрать любимого человека. Тут возникает некий вопрос о правильности и неправильности ситуации и здесь рассматривается философский подход к этой концепции добра и зла.

Ключевые слова: Любовь, Чингиз Айтматов, повесть “Жамиля”, философия, киргизы, добро, зло.

Abstract: Chyngyz Aitmatov, the well known Kyrgyz writer, narrates a mighty love story in his story “Jamliya”. Jamilya, heroine of the novel, is a beautiful woman, who is confined to make a decision: to live a life with her husband, who she had married as tradition demands or to escape with the person, who she really was in love with. At the end of the story she chooses her beloved. At this point the question arises if the situation is right or wrong and here philosophical approach to the concepts of good and the bad are examined.

Key words: love, Chyngyz Aitmatov, the story “Jamilya”, philosophy, Kyrgyz people, good and evil.

Öz: Ünlü Kırgız yazar Cengiz Aytmatov Cemile adlı hikayesinde büyük bir aşkı anlatır. Camile geleneklere boyun eğip kocasıyla birlikte yaşama ile aşkı seçip sevdiği adamla kaçma arasında seçim yapmak zorunda olan evli güzel bir kadındır. Cemile her şeye rağmen aşkını seçip sevdiği adamla kaçar. Bu eylemin doğruluğu ve yanlışlığı, iyilik ve kötülük kavramlarının ışığında felsefi bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Giriş

Araştırmanın amacı ünlü Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un Cemile adlı eserinde iyilik ve kötülük kavramlarının tassavuru, iyilik ve kötülüğün yazar tarafından işleyiş biçimini felsefenin disiplini olan etiğe göre yorumlamak. İyilik ve kötülük topluma şekil veren normların, kuralların, yasaların, davranışların, gelenek göreneklerin, örf adetlerin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Konuyla ilgili literatür taraması yapılarak ve analiz, sentez, tümevarım, tarihsel, karşılaştırma yöntemleri kullanılarak elde edilen bulgular ilgili bölüme yazılmıştır. Araştırmada betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

Cengiz Aytmatov 1928 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı Talas Vadisi'ne bağlı Şeker Köyü'nde dünyaya geldi. Küçük yaşta babasını kaybederek yetim kalmıştır. Annesi dört çocuğuna tek başına bakmak zorunda kalmıştır. İlkokul yıllarında Cengiz Aytmatov, babaannesi Ayıkman Hanım'dan dinlediği ninniler, masallar ve efsanelerle büyür. (Aytmatov, Sultanmurat, 2016:5) Cengiz Aytmatov'un çocukluk hatıralarında babaannesi Ayımkan önemli bir kahramandır. Cengiz Aytmatov babaannesi Ayımkan'ın masallarını ve türkülerini dinleyerek büyür. (Dıykanbayeva, 2015:170) O eserlerinde mitolojik öğelerin bulunmasının sebebinin "benim ilk öğretmenin anneannemdir" diyerek açıklamıştır (Yılmaz, 2015:21).

1. İyilik ve Kötülük Kavramları

İyilik ve kötülük kavramlarını felsefenin etik disiplini açıklamaya çalışır. Etik, felsefenin ahlaki değerle ilgili olan alt dalına verilen addır. İnsanların, pek çoğuna göre en temel yönü ve ya özelliği değerlerle doğrudan ilişkili olmak, değer yaratmak, değer taşıyıcısı veya şekillendiricisi olmak olduğu için, etik temel ve önemli bir disiplindir. Durum böyle olmakla beraber, etiğin tam olarak ne olduğu, neyi kapsadığı konusunda çoğu zaman bir belirsizlik vardır. Etik, çoğu zaman ahlakla karıştırılır. Her ne kadar gerek ahlak ve gerekse etik aynı kökten, yani töre, gelenek,

görenek, alışkanlık, karakter, huy, mizaç anlamına gelen bir kökten türemiş olsa bile, etik deyince anlaşılacak "felsefe açısından ahlak"tır, "ahlaklılığın felsefesi"dir (Cevizci, 2012:109). Filozoflar, etiğin temel kavramları, sayılan, iyi-kötü ve bunların tersi olan haz-acı hakkında düşünmüşlerdir. Nitekim bize göre iyi olan bir şeyden haz duyduğumuz gibi, bize göre kötü olan bir şeyden de acı duymaktayız. O halde iyi bir şey haz verdiği gibi, her kötü şey de acı verecektir. Fakat iyi olan herkes için iyi midir? Şu halde iyi denilen şey, insandan insana (hatta hayvandan hayvana) değişmektedir. Demek ki iyi ancak izâfi (relatif) bir şeydir. (Aynısı, kötü için de söyleye biliriz). İdeal olarak iyi ile kötünün ne olduğunu takdir etmek pek mümkün değildir. Erdemin zıddına rezilet (erdemsizlik) denilmektedir. Meselâ doğru sözlü olmak bir fazilettir; yalancılık ise rezilettir diyebiliriz (Keklik, 1996:232-233) Platon'dan beri temel erdemler olarak şunlar sayılır: bilgelik, yiğitlik, doğruluk, ölçülülük (Akarsu, 1975:65).

Ahlak felsefesinde evrensel ahlak yasası problemi: Evrensel ahlak yasasının olup olmadığı ahlak felsefesinin büyük problemlerindedir. Kimi filozoflar evrensel ahlak yasası var derken kimi filozoflar aksini savunmaktadırlar. Platon, Farabi, B.Spinoza, I.Kant gibi filozoflar ve tasavvuf düşüncesi evrensel ahlak yasasını savunurken, F.Nietzsche, J.P.Sartre ve Hedonizm, Utilitarizm (fayda ahlakı) gibi akımlara mensup filozoflar evrensel ahlak yasasının olmadığını savunurlar. Yani evrensel ahlak yasasının olmaması iyilik ve kötülük kavramlarını kişiden kişiye değiştiği manasına gelirken, evrensel ahlak yasasının olması iyilik ve kötülük kavramlarının kişiden kişiye değişmeyeceği manasına gelir.

1.2. Cengiz Aytmatov'un İyilik ve Kötülük Kavramlarını İşleyişi

Cengiz Aytmatov filozoflar gibi iyiliğin ve kötülüğün tanımını yapmamış, yazdığı kitaplarda kurguladığı karakterlerin hayatlarıyla bize iyiliğin ve kötülüğün ne olduğunu gösteriyor.

Aytmatov'un eserlerinden onun evrensel

ahlak yasaına karşı çıktığını görüyoruz. Örneğin: Cemile hikayesinde Cemile'nin Danyar'a aşık olup onunla kaçması ve bu yaptığını doğru bir hareket kabul ederken onun kocası tarafından bu hareket bir namus davası olarak değerlendirildi. Doğru ve yanlış aynı zamanda iyi ve kötü Cengiz Aytmatov'un eserlerinde kişiden kişiye değişen kavramlar olarak karşımıza çıkar. Felsefedeki iyilik ve kötülük tanımları örneklerden uzak sadece tanım olarak ele alınırken, Cengiz Aytmatov'da iyilik ve kötülük insanlar arasında canlı kanlı olay örgüsü içinde karakterlerin yaşamı içinde vuku bulur. Cengiz Aytmatov iyilik ve kötülüğü kurguladığı dünyada hayatın içinde yaşayan insanların arasından bize göstermektedir. Toplumdaki bozulmuş, mankurtlaşma, zulüm, saygı ve sevginin yok oluşu gibi kötülük kavramlarını işlerken aslında iyiliğin ne olduğunu da gösteriyor. İyiyi bilmek için kötüyü bilmek gerekir felsefesiyle, mitolojik öğelere bezenmiş romanlarıyla, Cengiz Aytmatov hayat felsefesini ve egzistensiyalist bir bakış açısıyla eserlerine aktarmıştır.

1.3. Cengiz Aytmatov'un Cemile Adlı Hikayesinde İyilik ve Kötülük

Cemile hikayesi evli, genç, güzel bir kadın olan Cemile'nin ve Danyar'ın yasak aşkını işler. Cemile'nin kocası savaş sebebiyle cepheye gitmek zorunda kalır. Hikaye Cemile'nin kocası Sadık'ın küçük kardeşi gözünden anlatılır.

Köydeki Erkeklerin çoğunun cepheye gitmek zorunda kalması sebebiyle erzak taşıma işini kadınlar üstlenir. Savaş gazisi olan Danyar da erzak taşıma işindedir. Cemile ve Danyar'ın aşkı erzak taşıma işini yaparken alevlenir. Sadık savaştan dönünce Cemile Danyar ile kaçır. Bu kaçış gelenekler ve aşk arasında yapılan seçimdi. Sevmediği biriyle yaşamaya mahkum eden gelenekler kötülüğün, sevdiği insana kavuşturan aşk ise iyiliği simgelemektedir. Sadık'ın kardeşi bir gün Cemile ile Danyar'ı yanyana görüp onların resmini çizmişti. Cemilenin kaçışından sonra Sadık bu resmi bulup, küçük kardeşine Cemile'nin Danyar'la beraber olduğunu bildiği halde bunu saklaması sebebiyle çok kızdı. Sadık'ın küçük kardeşi bu aşkı hissetmiş ve bu kaçışa engel olmamıştı; çünkü kendisi aşkın ne olduğunu çok iyi biliyordu. O da Danyar gibi Cemileye sıırıslıklam aşıkta (Aytmatov, Cemile, 2016:78).

Cemile hikayesinin temel unsuru evli bir kadının aşık olduğu bir adamla kaçmasıdır. Cemile'nin sevdiği adam Danyar'a şaka yapmak maksadıyla iki kişinin taşıya bileceği bir çuvalı onun arabasına koymuş ve bu çuvalı gören Danyar bu çuvalı taşımıştır. Eğer taşıyamazsa bu sevdiği kadını kaybedeceği manasına gelecekti (Sağlam, 2008:32). Bu trajik durumda iki kişilik çuvalın Danyar tarafından kaldırılması onun aşkının bir nevi göstergesi durumdadır. Bu trajik durum Cemile'nin Danyar'a karşı his beslemesinin başlangıç noktası olmuştur.

Sonuç

Cengiz Aytmatov Cemile hikayesinde iyilik ve kötülüğü gelenek ve aşk ile sembolize etmiştir. Cemile kocasına karşı sadakatsiz iken Danyar için ise sadakat doludur. Yani Aytmatov iyilik ve kötülük, doğru ve yanlış gibi kişiden kişiye değişen olgular olduklarını belirtmektedir. Bunu bize canlı kanlı karakterlerle ilişkilendirilmiş şekilde, bir aşk hikayesiyle anlatmıştır. Hikayenin sonunda okuyucu Cemile'yi sever yada sevmez. Çünkü Cemile figürü alışılmış kalıpların dışına çıkankine göre aykırı kimine göre cesur bir kadındır. Aytmatov'un bu hikayede iyilik ve kötülüğün göreceliliğine atıfta bulunmuştur.

Kaynakça

1. Akarsu, B. (1975). Felsefe Terşimler Sözlüğü. Ankara: TDK yayınları, 65.
2. Aytmatov, C. (2016). Cemile (27. Baskı b.). (R. Özdek, Çev.) İstanbul: Ötüken Yayınevi,78.
3. Aytmatov, C. (2016). Sultanmurat (27. Basım b.). (R. Özdek, Çev.) İstanbul: Ötüken Yayınevi, 5.
4. Cevizci, A. (2012). Felsefe. Eskişehir: Anadolu Üni. Yayınları, 109.
5. Dıykanbayeva, M. (2015). Hatıralar Işığında Cengiz Aytmatov Ve Eserler. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi(4/1), 169-188.
6. Keklik, N. (1996). Felsefenin İlkeleri. Ankara: Edebiyat Fakültesi Yayınları, 232-233.
7. Sağlam, N. (2008). Emine Ele Sormuş Aşkını Cemile Yüreğine . Türk Edebiyatı(418), 32.
8. Yılmaz, B. D. (2015). Cengiz Aytmatov Kitabı. Ankara: Atlaskitap yayınevi, 21.